2023 års ekonomipris till Claudia Goldin

TOMMY ANDERSSON, KERSTIN ENFLO, PETER FREDRIKSSON, RANDI HJALMARSSON, PER JOHANSSON OCH JAKOB SVENSSON

Kungl. Vetenskapsakademien har beslutat dela ut årets ekonomipris till Claudia Goldin (verksam vid Harvard University) ”för att ha förbättrat vår förståelse av kvinnors arbetsmarknadsutfall”. Hon var först med att ge en helhetsbild av kvinnors inkomster och deltagande på arbetsmarknaden genom århundradena. Forskningen belyser drivkrafterna bakom förändringarna och pekar på de huvudsakliga orsakerna till de skillnader mellan könen som kvarstår än i dag.

Globalt sett yrkesarbetar ungefär hälften av alla kvinnor, motsvarande siffra för män är åttio procent.[1] När kvinnor arbetar tjänar de vanligtvis mindre än män. Att förstå hur och varför sysselsättningsgrad och inkomst skiljer sig åt mellan kvinnor och män är viktigt av samhällsekonomiska skäl, på både kort och lång sikt. Det handlar om att ta vara på samhällets resurser på bästa sätt. Om kvinnor inte har samma möjlighet att delta på arbetsmarknaden eller deltar på ojämlika villkor kan både arbetskraft och kompetens gå till spillo. Att inte alla jobb tillfaller den mest kompetenta personen är ekonomiskt ineffektivt och om löner för samma arbete skiljer sig åt blir incitamenten för att jobba och göra karriär snedvridna. Goldin har genom att kombinera en nationalekonomisk ansats med innovativa metoder i ekonomisk historia kunnat visa att flera olika faktorer historiskt har påverkat, och fortfarande påverkar, både utbud av och efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. Det handlar om kvinnors möjligheter att kombinera arbete och familj, beslut kring utbildning och familjebildning, tekniska innovationer, lagar och normer, samt ekonomins strukturomvandling. Tack vare Goldins forskning vet vi mycket mer om de underliggande faktorerna och vilka hinder som kan behöva undanröjas i framtiden.

1. Den U-formade kurvan

Under de senaste århundradena har samhället genomgått stora politiska, sociala och teknologiska förändringar. Sedan den industriella revolutionen har dagens höginkomstländer upplevt stadig ekonomisk tillväxt. Och sedan tidigare är det välkänt att kvinnors förvärvsfrekvens ökat under större delen av 1900-talet. Det är därför lätt att dra slutsatsen att kvinnors deltagande och tillväxt följer varandra. Men Goldin (1990) visade att så inte är fallet. Hon identifierade banbrytande mönster som inte bara har utmanat den existerande kunskapen, utan som också har kommit att förändra synen på

Författarna är ordförande *(Svensson)* och ledamöter (övriga) i kommittén för priset i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Frågor om artikeln ställs till jakob.svensson@iies.su.se

[1] Enligt en rapport av ”International Labour Organization” från 2023.

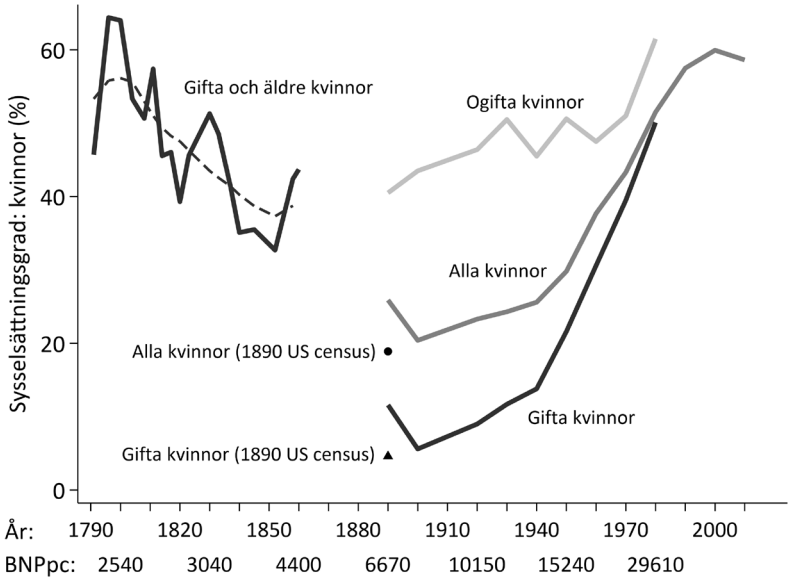

Figur 1
Sysselsättningsgraden bland kvinnor och civilstånd i USA

Källa: Figuren använder data från Goldin (1990), Olivetti (2014) och ILO (2023).

kvinnors historiska och samtida roll på arbetsmarknaden. Ett sådant mönster såg ut som bokstaven U.

Innan Goldin (1990) hade forskare, genom att främst studera data från 1900-talet, dragit slutsatsen att det fanns ett tydligt positivt samband mellan ekonomisk tillväxt och andelen kvinnor som yrkesarbetade. Men eftersom äldre data knappt hade studerats var det oklart hur sambandet faktiskt såg ut över en längre tidshorisont.

Goldins första observation var att kvinnors sysselsättningsgrad ofta inte hade återgivits korrekt i befintliga data. Historiskt var det t ex vanligt att kvinnor tillskrevs statusen ”fru” i folkräkningar och offentliga register. Men även om de var gifta så medförde det såklart inte per automatik att de inte utförde arbete, utöver hushållssysslor. Faktum är att det inte alls var ovanligt att kvinnor arbetade tillsammans med sina makar inom jordbruk eller i olika former av familjeföretag. Kvinnor arbetade även inom industrin eller med produktion inom hemmet, t ex textilframställning eller mejerihantering. Men deras arbete registrerades inte alltid korrekt i de historiska källorna. Genom att sammanställa nya databaser baserade på historiska tidrapporter, industristatistik och folkräkningar kunde Goldin korrigera uppgifterna om kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Hon fastslog att andelen kvinnor som arbetade i USA var betydligt större i slutet av 1890-talet än vad den officiella statistiken gav sken av. Korrigeringarna visade t ex att sysselsättningsgraden för gifta kvinnor var nästan tre gånger högre än den som registrerades i folkräkningen.

Genom att gräva fram data från så långt tillbaka som slutet av 1700-talet

kunde Goldin även avslöja ett nytt förvånande historiskt faktum: Kvinnor yrkesarbetade i högre grad innan industrialiseringen tog fart under 1800-talet. En av anledningarna till det var att industrialiseringen försvårade för många gifta kvinnor att arbeta från hemmet och därmed kombinera arbete med familj. Goldin (1986) dokumenterade detta på ett innovativt sätt genom att använda data från drygt tiotusen ensamstående kvinnliga familjeförsörjare i 1700-talets Philadelphia. Även om Goldin och Sokoloff (1982) visade att många ogifta kvinnor tog anställning i tillverkningsindustrin under industrialiseringen (som mest arbetade fyrtio procent av alla unga kvinnor i industrin i vissa delstater), minskade kvinnligt yrkesarbetande totalt sett, se Goldin (1986, 1990).[2]

Sammantaget visade Goldin alltså att kvinnors historiska deltagande på arbetsmarknaden i USA kunde beskrivas med en U-formad kurva under den tvåhundraårsperiod som började i slutet av 1700-talet (se figur 1). Detta innebär att det inte finns ett historiskt entydigt samband mellan kvinnors sysselsättningsgrad och ekonomisk tillväxt.

Numera vet vi att U-formen inte på något sätt är unik för USA, sambandet gäller även i många andra länder.[3] Dessa insikter gör det möjligt att bättre kartlägga och förstå kvinnors position på arbetsmarknaden runt om i världen. Man kan alltså inte räkna med att ekonomisk tillväxt per automatik kommer att minska skillnaderna mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden. Men vad är egentligen förklaringen till dessa skillnader? Hur kommer det sig att utjämningen går så långsamt? Goldin konstaterade att en viktig förklaringsfaktor är äktenskapet.

2. Äktenskapets betydelse

Redan i början av 1900-talet var det stor skillnad i sysselsättningsgrad mellan gifta och ogifta kvinnor. Medan ungefär tjugo procent av alla kvinnor lönearbetade så gjorde endast fem procent av de gifta kvinnorna det. Det var också under den tidsperioden i USA:s historia som den uppåtgående trenden i kvinnors sysselsättningsgrad tog sin början, alltså där U-kurvan började peka uppåt. Enligt Goldin förde teknologiska framsteg, servicesektorns framväxt och ökande utbildningsnivåer med sig en ökad efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. Samtidigt fanns både sociala stigman, lagstiftning och andra institutionella hinder som begränsade inflytandet av dessa faktorer. Goldin kunde dessutom fastslå att äktenskapet hade en större betydelse än vad många tidigare trott.

Goldin (1990, 1991) observerade att lagstiftning ofta hindrade kvinnor som ingått äktenskap från att fortsätta sina anställningar som lärare eller

[2] Goldin och Sokoloff (1982, 1984) studerade bl a kvinnors produktivitet och arbetsmarknadsdeltagande under USA:s industrialisering i början av 1800-talet.

[3] Se Olivetti (2014) för en analys av perioden efter 1890 för ett urval av 16 industriländer. Humphries och Sarasùa (2012) konstruerar mått på kvinnligt arbetsmarknadsdeltagande från 1700- och 1800-talens Europa. Molinder (2022) analyserar utvecklingen i Sverige under perioden 1870–1960.

kontorsarbetare. Trots att efterfrågan på arbetskraft ökade så stängdes gifta kvinnor ute från delar av arbetsmarknaden. Denna typ av lagstiftning var som starkast under den stora depressionen på 1930-talet och de följande åren. Men det var inte den enda anledningen till att gapet mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad minskade så långsamt. Det fanns en annan viktig förklaring, nämligen kvinnors förväntningar på sina framtida yrkeskarriärer.

3. Förväntningarnas betydelse

Arbetsmarknaden består av olika generationer, eller kohorter, som haft olika förutsättningar när de gjort val i livet. Goldin (1990) utvecklade ett kohortbaserat angreppsätt för att analysera vad som händer när olika kohorter gör intåg på arbetsmarknaden. I början av 1900-talet förväntades t ex de flesta kvinnor bara arbeta en kort tid innan de gifte sig, vilket påverkade deras beslut om utbildning. Goldin (2005, 2006) visade att i tider med snabb utveckling så kan kvinnor fatta beslut baserade på förväntningar som senare visar sig inte stämma (se figur 2).

Under den andra hälften av 1900-talet skedde förändringar i samhället som gjorde att gifta kvinnor ofta återgick till lönearbete när deras barn blivit äldre. De möjligheter de hade då baserades på de utbildningsval de gjort kanske tjugofem år tidigare, alltså när de, enligt den tidens sociala normer, inte förväntade sig någon framtida yrkeskarriär. Många kvinnor som var unga på 1950-talet hade mammor som var hemmafruar. När mödrarna väl återvände till arbetsmarknaden hade döttrarna redan gjort sina utbildningsval. Döttrarna förväntade sig alltså inte en yrkeskarriär när de planerade sin framtid. Det visade sig först långt senare att de faktiskt kunde komma att ha en lång och aktiv karriär. Under en stor del av 1900-talet underskattade kvinnor hur mycket de skulle komma att arbeta och det var först under 1970-talet som förväntningar och faktiska utfall började närma sig varandra. De kvinnor som var unga då investerade följaktligen mer i sin utbildning. Under de senaste decennierna har kvinnor börjat utbilda sig i allt större utsträckning och i västvärlden har kvinnor i dag generellt en högre utbildningsnivå än män. Se t ex Goldin m fl (2006) för den historiska utvecklingen i USA.

Att kvinnor oftast lämnade arbetsmarknaden när de gifte sig och var frånvarande under en lång tid förklarar också varför den genomsnittliga arbetslivserfarenheten för kvinnor ökade så lite. Detta trots ett massivt inflöde av kvinnor på arbetsmarknaden under den andra halvan av 1900-talet. Eftersom kvinnorna som tillbringade många år hemma med sina barn dessutom utgjorde en stor andel av den kvinnliga arbetskraften över lång tid så förklarar Goldins kohortbaserade angreppssätt varför framstegen såg ut att gå trögare än vad de faktiskt gjorde. Säg t ex att arbetsmarknadsdeltagandet var tjugo procent i en generation och fyrtio procent i en senare generation. Då visar medelvärdet på ett trettioprocen-

Figur 2
Förväntningarnas betydelse

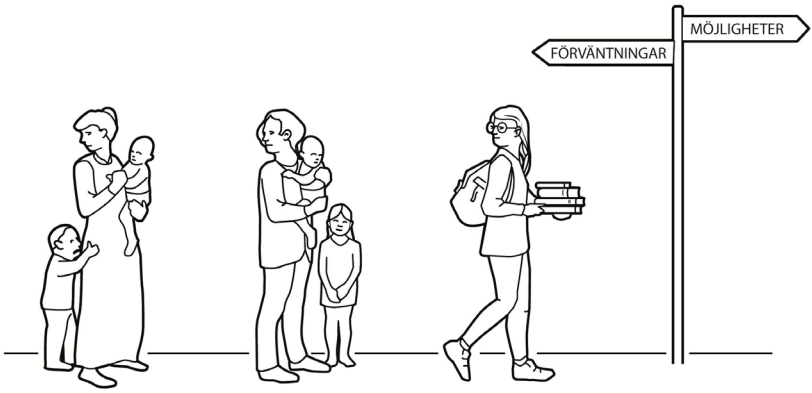

Anm: Figuren illustrerar betydelsen av förväntningar för val av utbildning och yrke.
Källa: © Johan Jarnestad/Kungl. Vetenskapsakademien.

tigt genomsnittligt deltagande (givet att generationerna är lika stora), trots att det egentligen har skett en fördubbling av arbetsmarknadsdeltagandet mellan de två generationerna.

Men även om normförändringar, nya mönster på arbetsmarknaden och en ökad utbildningsnivå påverkade sysselsättningsgraden för kvinnor, så kom mer sentida innovationer att i grunden förbättra kvinnors möjligheter att både planera och göra karriär. En sådan innovation var ett piller.

4. Pillrets kraft

Introduktionen av p-pillret i slutet av 1960-talet kom att ändra kvinnors förväntningar om en framtida yrkeskarriär. P-pillret gav kvinnor en enkel metod för familjeplanering som de själva kunde kontrollera. Genom att utnyttja det faktum att unga kvinnor fick tillgång till pillret vid olika tidpunkter i olika delstater i USA kunde Goldin och Katz (2002) kausalt visa på pillrets kraft. Författarna fann att pillret gjorde att kvinnor senarelade äktenskap och familjebildning. En ökande andel kvinnor började studera ekonomi, juridik och medicin, vilket resulterade i andra yrkesval. De grupper som påverkades var de som var födda på 1950-talet och därmed hade tillgång till p-piller i sin ungdom. Med andra ord gjorde pillret att kvinnor bättre kunde planera sin framtid och därmed också skapa sig tydligare förväntningar på den. Det gav kvinnor helt nya incitament att investera i såväl utbildning som karriär, vilket bidragit till en kraftig minskning av lönegapet mellan kvinnor och män.

Men lönegapet mellan kvinnor och män har inte försvunnit. För att förstå nyckelfaktorerna bakom löneskillnader mellan kvinnor och män blickade Goldin ännu en gång bakåt.

5. Historiska lönegap

Goldin (1990) sammanställde statistik från flera olika källmaterial för att ta fram de första långa serierna på lönegapet mellan män och kvinnor. Med ett material som täckte tvåhundra år kunde hon visa att många historiskt betydelsefulla strukturella förändringar på arbetsmarknaden faktiskt gynnade kvinnor långt innan frågan om jämställdhet hamnat högt på agendan. Faktum är att lönegapet mellan könen minskade kraftigt under den industriella revolutionen (1820–50) och när efterfrågan på administrativa och kontorstjänster ökade (1890–1930). Mellan 1930 och 1980 förändrades dock lönegapet väldigt lite – trots en tredubbling av BNP per capita, ökande utbildningsnivå bland kvinnor och en fördubbling av andelen lönearbetande kvinnor.

Genom sina kartläggningar kunde Goldin (1990) också visa att lönediskrimineringen som drabbade kvinnor, alltså löneskillnader som inte kan förklaras av observerade skillnader i t ex produktivitet, utbildning och ålder, ökade signifikant i och med tjänstesektorns framväxt en bit in på 1900-talet. Innan dess arbetade kvinnor mestadels i branscher där lönen baserades på ackord. Arbetare inom denna typ av industrier, oavsett om de var kvinnor eller män, fick alltså betalt i relation till sin produktivitet. Från slutet av 1800-talet fram till 1940 ökade den löneskillnad mellan kvinnor och män som kan tillskrivas diskriminering från tjugo till femtiofem procent. Alltså ökade lönediskrimineringen, något förvånande, samtidigt som lönegapet mellan könen minskade. En av anledningarna var att ackordsbaserade kontrakt övergavs i allt större utsträckning till förmån för lönesystem baserade på exempelvis månadslön. Goldin visade att införandet av modern lönesättning tenderade att gynna anställda med långa oavbrutna karriärer. Förväntningarna påverkade således inte bara potentiella kvinnliga arbetstagare, utan även tänkbara arbetsgivare.

6. Föräldraskapseffekten

I dag ligger lönegapet mellan kvinnor och män någonstans mellan tio och tjugo procent i höginkomstländer. Detta trots att det ofta finns lagstiftning kring lika löner och att kvinnor generellt är mer utbildade än män i dessa länder. Hur kan det komma sig? Goldin försökte hitta svaret på just den frågan. Hon lyckades bl a identifiera en nyckelförklaring, nämligen föräldraskap.

Genom att studera hur inkomstskillnader mellan män och kvinnor utvecklats över tid kunde Bertrand m fl (2010) visa att löneskillnaderna först är små (se figur 3). Men så snart det första barnet anländer till världen sker ett trendbrott: inkomsterna sjunker direkt och ökar inte i samma takt för kvinnor som fått barn som för män, trots att de har samma utbildning och yrke. Studier från andra länder har bekräftat denna slutsats – i höginkomstländer kan föräldraskap numera nästan helt förklara inkomstskillnaden mellan kvinnor och män. Goldin and Katz (2011) and Goldin (2014) visade att denna föräldraskapseffekt delvis kan förklaras av hur vår sam-

Figur 3
Föräldraskapseffekten

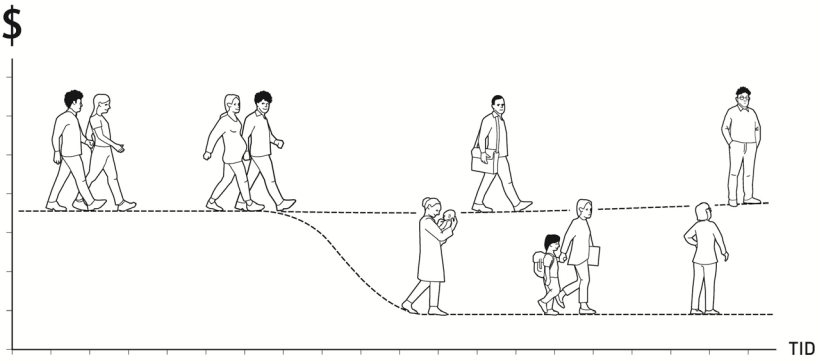

Anm. Figuren illustrerar huvudresultatet i Bertrand m fl (2010).
Källa: © Johan Jarnestad/Kungl. Vetenskapsakademien.

tida arbetsmarknad fungerar. Anställda i många branscher förväntas vara ständigt tillgängliga och flexibla inför arbetsgivarens krav. Eftersom kvinnor inte sällan tar ett större ansvar än män för t ex barnomsorg försvåras både löneökning och karriärklättring. Arbetsuppgifter som är besvärliga att kombinera med deltidsjobb gör det dessutom svårare att fortsätta karriären för den person i hushållet, vanligtvis kvinnan, som väljer att gå ner i arbetstid. Allt detta har långtgående konsekvenser för kvinnors löneutveckling.

7. En blick in i framtiden

Genom att gräva i arkiv och korrigera historiska data har Goldin kunnat presentera nya och ofta förvånande fakta. Hon har gett oss en fördjupad förståelse för vilka faktorer som påverkar kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden och hur mycket deras arbete efterfrågats. Att kvinnors val ofta har varit, och fortfarande är, begränsade av äktenskap och familjeansvar utgör navet i både analysen och förklaringsmodellen.

Goldins forskning visar att skillnader mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden bestäms av olika faktorer under olika perioder av samhällsutvecklingen. Den som vill utjämna dessa skillnader måste först förstå varför de uppstår. Informations- och utbildningssatsningar, eller lagstiftning som undanröjer institutionella hinder, kan ha stor effekt under en viss tid, särskilt om kvinnors karriärförväntningar och utbildningsnivåer släpar efter männens. Men sådana satsningar har förmodligen begränsade effekter i samhällen där kvinnor redan arbetar i hög utsträckning och kanske har mer utbildning än männen. Exempelvis vet vi att det inte är tillräckligt att kvinnor i dag kan utbilda sig på samma villkor som män, lönegapet mellan kvinnor och män består. Då kan möjligheten att planera och finansiera en återgång till arbetsmarknaden efter barnafödande, eller ett mer flexibelt arbetsliv, vara viktigare.

Goldins studier har också lärt oss att utveckling tar tid, eftersom val som påverkar hela karriärer baseras på förväntningar som senare kan visa sig inte stämma. USA:s och andra höginkomstländers historia visar att förändringen kan gå under radarn under decennier, eftersom ett nytt beteende till en början inte har särskilt stort genomslag totalt sett. Först när grupper som anammat det nya beteendet på arbetsmarknaden börjar nå medelåldern och påverkar unga kvinnors karriärbeslut kan stora förändringar i arbetskraften ske under relativt korta tidsperioder.

Allt detta vet vi tack vare Claudia Goldins forskning. Vi vet också att hennes insikter sträcker sig långt utanför USA:s gränser och att liknande mönster har observerats i många andra länder. Hennes forskning har gjort att vi bättre kan förstå gårdagens, dagens och morgondagens arbetsmarknader.

REFERENSER

Bertrand, M, C Goldin och L F Katz (2010), ”Dynamics of the Gender Gap for Young Professionals in the Financial and Corporate Sectors”, *American Economic Journal: Applied Economics*, vol 2, s 228–255.

Goldin, C (1986), ”The Economic Status of Women in the Early Republic: Quantitative Evidence”, *The Journal of Interdisciplinary History*, vol 16, s 375–404.

Goldin, C (1990), *Understanding the Gender Gap: An Economic History of American Women*, Oxford University Press, Oxford.

Goldin, C (1991), ”Marriage Bars: Discrimination against Married Women Workers from the 1920s to the 1950s”, i Higonnet, P, D S Landes och H Rosovsky (red), *Favorites of Fortune: Technology, Growth, and Economic Development since the Industrial Revolution*, Harvard University Press, Cambridge MA.

Goldin, C (2005), ”From the Valley to the Summit. A Brief History of the Quiet Revolution that Transformed Women’s Work”, *Regional Review*, vol 14, s 5–12.

Goldin, C (2006), ”The Quiet Revolution that Transformed Women’s Employment, Education, and Family”, *The American Economic Review*, vol 96, s 1–21.

Goldin, C (2014), ”A Grand Gender Convergence: Its Last Chapter”, *The American Economic Review*, vol 104, s 1091–1119.

Goldin, C och L F Katz (2002), ”The Power of the Pill: Oral Contraceptives and Women’s Career and Marriage Decisions”, *Journal of Political Economy*, vol 110, s 730–770.

Goldin, C och L F Katz (2011), ”The Cost of Workplace Flexibility for High Powered Professionals”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol 638, s 45–67.

Goldin, C, L F Katz och I Kuziemko (2006), ”The Homecoming of American College Women: The Reversal of the College Gender Gap”, *The Journal of Economic Perspectives*, vol 20, s 133–156.

Goldin, C och K Sokoloff (1982), ”Women, Children, and Industrialization in the Early Republic: Evidence from the Manufacturing Censuses”, *Journal of Economic History*, vol 42, s 741–774.

Goldin, C och K Sokoloff (1984), ”The Relative Productivity Hypothesis of Industrialization: The American Case, 1820 to 1850”, *The Quarterly Journal of Economics*, vol 99, s 461–487.

Humphries, J och C Sarasúa (2012), ”Off the Record: Reconstructing Women’s Labor Force Participation in the European Past”, *Feminist Economics*, vol 18, s 39– 67.

International Labour Organization (2023), Data retrieved from World Bank Gender Data Portal, https://genderdata.worldbank.org/data-stories/flfp-data-story.

Molinder, J (2022), ”Historical Roots of the Dual-earner Model: Women’s Labour Force Participation in Sweden, 1870–1960”, Lund Papers in Economic History 244, Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds universitet.

Olivetti, C (2014), ”The Female Labor Force and Long-run Development: The American Experience in Comparative Perspective”, i Boustan, L P, C Frydman och R A Margo (red), *Human Capital in History: The American Record*, The University of Chicago Press, Chicago.